

DŽOANA
HARIS

Breskve
za oca
Fransisa

Prevela
Dijana Radinović

■ Laguna ■

Naslov originala

Joanne Harris

PEACHES FOR MONSIEUR LE CURÉ

Copyright © Frogspawn Ltd 2012

Translation copyright © 2023 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Mom ocu Bobu Šortu,
koji nikad ne bi pustio da dobro voće propadne*

Mlad mesec

1

☾

NEKO MI JE JEDNOM REKAO DA SE SVAKE GODINE SAMO U
Francuskoj četvrt miliona pisama isporuči umrlima.

Nije mi pak rekao da mrtvi ponekad umeju i da ti pišu.

2

☾

Utorak, 10. avgust

DONEO GA JE RAMAZANSKI VETAR. NISAM, NARAVNO, TO TAD znala. Pariz je u avgustu vetrovit, pa se prašina kovitla trotoarima poput malih derviša i nanosi ti na lice i kapke blistava zrnca peska, a sunce prži s neba poput belog obnevidelog oka i nikome nije do jela. Pariz je sada sasvim pust, nema nikoga osim turista i ljudi poput nas koji ne mogu sebi priuštiti da odu nekud na odmor; reka smrdi, nigde nema hlada, a ti bi dao gotovo sve da možeš bos da hodaš po nekom polju ili da sediš pod drvetom u šumi.

Riđi naravno to razume. Nije sazdan za gradski život. Rozeta kada se dosađuje pravi nestašluke, ja pravim čokoladne slatkiše koje nemam kome da prodam, a Anuk odlazi u internet-kafe u Ulici mira da ćaska s prijateljima na *Fejsbuku* ili ode gore do groblja na Monmartru da posmatra divlje mačke kako se motaju između večnih počivališta, gde sunce kao giljotina proseca senke između spomenika.

Anuk ima petnaest godina. Kud odlazi vreme? Ono je kao parfem, koji neprimetno isparava ma koliko bočica bila čvrsto zatvorena, a onda jednog dana otvoriš bočicu i vidiš da je u njoj ostala samo kap mirisa, a nekad ga je bilo napretek...

Kako si, mala moja Anuk? Šta se zbiva u tvom nepoznatom mi malom svetu? Jesi li srećna? Nezadovoljna? Ispunjena? Kako nam je još dana preostalo pre nego što zauvek napustiš moju orbitu, odletiš kao odbegli satelit, izgubiš se među zvezdama?

Ovakva razmišljanja nisu ništa novo. Otkako se Anuk rodila, strah me prati kao senka, ali ovog leta je narastao, poprimio čudovišne razmere od vrućine. Možda je to zbog majke, koju sam izgubila – i one koju sam našla pre četiri godine. Ili je možda zbog sećanja na Zozi del Albu, kradljivicu srca, koja mi je umalo otela sve i koja mi je pokazala koliko su krhki naši životi, koliko se lako kula od karata sruši i pri najmanjem dašku vetra.

Petnaest. *Petnaest*. U njenim godinama ja sam već proputovala svet. Majka mi je umirala. Dom je za mene bio svako mesto gde smo stali da prenoćimo. Nisam imala nijednog pravog prijatelja. A ljubav – pa, ljubav je bila poput baklji što se uveče pale u baštama kafea; izvor kratkotrajne topline, dodir, lice što se tek nazire na svetlosti vatre.

Za Anuk će, nadam se, biti drugačije. Već je prelepa mada toga uopšte nije svesna. Jednog dana će se zaljubiti. Šta će onda biti s nama? Ima dotle još vremena, govorim sebi. Jedini dečko u njenom životu zasad je njen drug Žan-Lu Rembo. Njih dvoje su inače nerazdvojni, ali on je ovog meseca morao da ode u bolnicu na još jednu operaciju. Žan-Lu je rođen sa srčanom manom; Anuk o tome ne govori, ali ja razumem njen strah. Isti je kao moj, senka koja te svuda prati, izvesnost da ništa nije večno.

Još ponekad priča o Lanskenetu. Iako je srećna ovde, Pariz joj pre dođe kao svratište na neproputovanom putu nego kao dom kome se uvek vraća. Naravno, naša kuća na vodi nije prava kuća; nedostaje joj čvrstina kamena i maltera. A Anuk, sa onom neobičnom nostalgijom koja pogađa najmlađe, u najlepšem sećanju čuva malu prodavnicu čokolade preko puta crkve, sa prugastom tendom i firmom ispisanom rukom. I oči su joj pune čežnje kada priča o drugovima koje je tamo ostavila, o Žanou

Druu i Liku Klermonu, kao i o ulicama kojima noću svi bez straha prolaze i ulaznim vratima koja se nikad ne zaključavaju...

Nema razloga da toliko brinem, znam. Moja mala Anuk je puna tajni, ali za razliku od mnogih njenih drugarica, ona i dalje uživa u majčinom društvu. Još se dobro slažemo. Još se lepo zabavljamo. Samo nas dve, ušuškane u krevetu, i Pantufl, koga nazirem krajičkom oka, pred portabl televizorom sa čijeg ekrana mistične slike trepere na mračnim prozorima, dok Rozeta sedi napolju na palubi s Riđim i lovi zvezde u Seni, što nečujno teče.

Riđi je zdušno prihvatio ulogu oca. Iskreno, nisam to očekivala. Ali Rozeta – koja ima osam godina i njegova je slika i prilika – izvukla je nešto iz Riđeg za šta ni Anuk ni ja nismo ni slutile da postoji. Ponekad mi se zapravo čini da je samo njegova i ničija više. Njih dvoje imaju tajni jezik, sazdan od hukova, pisaka i zvižduka, na kome satima mogu da razgovaraju i koji ne razume niko drugi, čak ni ja.

Inače, moja mala Rozeta i dalje gotovo ni sa kim ne razgovara, radije koristi znakovni jezik, koji je naučila još kao mala i služi se njime vrlo vešto. Voli crtanje i matematiku, sudoku na zadnjoj strani *Monda* rešava za svega nekoliko minuta i u glavi sabira čitave kolone brojeva bez potrebe da išta zapisuje. Probali smo jednom da je pošaljemo u školu, ali to nije dobro ispalo. Ovdašnje škole su suviše velike i bezlične i nisu prikladne za posebnu decu poput Rozete. Sada je Riđi područava, i premda mu je program neobičan – usredređen je na slikarstvo, glasanje ptica i igre s brojevima – Rozeta je, čini se, oduševljena. Nema, naravno, društvo, osim Buma, i ponekad je vidim kako znatiželjno i čežnjivo posmatra decu što prolaze kraj nas na putu do škole. Ali sve u svemu, Pariz je, uz svu anonimnost, dobar za nas, ali ponekad, po ovakvom danu, i ja poput Anuk, poput Rozete, poželim nešto više. Više od broda na smrdljivoj reci; više od ove zagušljive furune; više od ove šume kula i tornjeva; i majušne kuhinje u kojoj pravim čokoladice.

Više. Još. O, ta reč. Ta prevrtljiva reč. Ta razoriteljka života; ta nezadovoljnica. Ta trunka koja je zagadila ceo izvor, tražeći – šta konkretno?

Vrlo sam zadovoljna svojim životom. Srećna sam sa čovekom koga volim. Imam dve divne ćerke i radim posao za koji sam stvorena. Ne zarađujem bogzna koliko, taman da platimo vez za brod, a Riđi se prihvata zidarskog i stolarskog posla, od čega izdržava nas četvoro. Ovde su mi svi prijatelji sa Monmartra – Alis i Niko, madam Lizeron; Loran iz malog kafea; Žan-Luj i Popol, slikari. Čak mi je i majka blizu, majka za koju sam godinama mislila da sam je izgubila...

Šta bih još uopšte mogla da poželim?

Sve je počelo pre neki dan u kuhinjici. Pravila sam čokoladne bombice. Po ovakvoj jari samo njih i mogu da pravim; sve ostalo se lako upropasti, bilo od čuvanja u frižideru, bilo od ove vrućine koja se u sve uvlači. Temperiraš čokoladnu masu na granitnoj ploči, potom je polako zagrevaš na ringli, pa dodaš začine, vanilu i kardamom. Čekaš pravi trenutak, kada će se obično kuvanje pretvoriti u kućnu čaroliju.

Šta sam više mogla da poželim? Pa, možda vetrić; najlaganiji povetarac, tek poljubac u vrat ispod potiljka, gde me je kosa vezana u neurednu punđicu već svrbela od znoja...

Najlaganiji povetarac. Pa? Šta ima loše u tome?

I stoga sam prizvala vetar – samo malčice. Onaj topao i živahan što izluđuje mačke i razgoni oblake.

Evo dobrog vetra, evo lepog vetra,

Evo dobrog vetra, draga me doziva...

Nije to bilo ništa posebno; tek dašak vetra i mađije, poput smeška u vazduhu, što sa sobom donosi daleke mirise polena, začina i medenjaka. Htela sam samo da rasteram oblake s letnjeg neba, da donesem mirise drugih zemalja u svoj kutak sveta.

Evo dobrog vetra, evo lepog vetra...

Duž cele leve obale Sene omoti od slatkiša razleteli su se kao leptiri, a živahni vetar vukao je suknje jedne žene što je prelazila Most umetnosti, muslimanke lica pokrivenog nikabom kakva se danas često viđaju. Nazrela sam boje pod dugim crnim zarom i načas mi se učinilo da vidim poigravanje jare i senke krošanja šibanih vetrom što su po prašnjavoj vodi pravile šašave apstraktne šare...

Evo dobrog vetra, evo lepog vetra...

Žena na mostu osvrnula se ka meni. Nisam joj videla lice od nikaba, samo oči opcrtane kolom. Zagledala se načas u mene, te se zapitah da je ne znam odnekud. Mahnula sam joj. Između nas Sena i miris čokolade što se širio kroz otvoreni prozor kuhinjice.

Probaj me. Okusi me. Učinilo mi se na tren da će i ona meni mahnuti. Ali oborila je crne oči. Okrenula se i prešla most. Ta žena bez lica odevena u crno nestala je nošena ramazanskim vetrom.

Petak, 13. avgust

PISMO OD MRTVIH NE DOBIJA SE ČESTO. PISMO IZ LANSKENETA na Tani, pismo *u* pismu zapravo; koje je stiglo na naš poštanski fah (poštari, naravno, ne raznose poštu brodovima) i koje je pokupio Riđi kada je, kao i svakog dana, otišao po hleb.

– To je samo pismo – kazao mi je i slegnuo ramenima. – Ne mora ništa da znači.

Ali onaj vetar je duvao celog dana i cele noći, a mi smo oduvek bili podozrivi prema tom vetru. Danas je duvao u nalletima i sa svih strana, mreškajući površinu tihe Sene. Rozeta nije imala mira, vežbala je skokove na keju i igrala se s Bumom kraj vode. Bum je Rozetin nevidljivi prijatelj – mada nije uvek nevidljiv. Bar ne nama. Po ovakvom danu čak ga i mušterije ponekad vide kako viri iza mosta ili visi o repu s drveta. Rozeta ga naravno *stalno* vidi – ali Rozeta je drugačija.

– To je samo pismo – ponovio je Riđi. – Što ga ne otvoriš i vidiš šta piše?

Valjala sam poslednje čokoladne bombice u kakao pre nego što ću ih spakovati u kutije. Ionako je teško čuvati čokoladu na odgovarajućoj temperaturi, pa je na brodu, u ovako skućenom prostoru, najbolje držati se onog najprostijeg. Čokoladne

bombice, ili tartufi, veoma se lako prave, a kakao u koji se valjaju sprečava čokoladu da pobeli. Držim ih ispod pulta, sa poslužavnicima punim zarđalog starog alata – ključeva, odvrtiča, matica i vijaka – a tako izgledaju da bi se čovek zakleo da su pravi tartufi, a ne čokoladni.

– Ima osam godina otkako smo otišli odande – kazala sam valjajući bombicu na dlanu. – I ko ga uopšte šalje? Ne prepoznajem rukopis.

Riđi je otvorio kovertu. Uvek radi ono najjednostavnije. Uvek deluje odmah, spekulacije ga ne zanimaju.

– Lik Klermon.

– Mali Lik? – Setih se smotanog tinejdžera kog je mucanje užasno sputavalo. Trgla sam se kada sam shvatila da je Lik sada već veliki momak. Riđi je razmotao pismo i počeo da čita:

Drage Vijan i Anuk,

Mnogo je vremena prošlo. Nadam se da će ovo pismo stići do vas. Kao što znate, kada mi je baka umrla, sve je ostavila meni: kuću, ono malo novca što je imala, kao i kovertu koju nisam smeo da otvorim dok ne napunim dvadeset jednu godinu. Rođendan mi je bio u aprilu i ovo sam pismo našao u koverti. Upućeno je vama.

Riđi je začutao. Okrenula sam se i videla kako mi pruža kovertu – običnu, belu, malo pohabanu, s tragovima vremena i dodira živih ruku na mrtvoj stranici. A na njoj je stajalo moje ime, pažljivo ispisano plavocrnim mastilom Armandinom artritičnom ali čvrstom rukom...

– Armanda – rekoh.

Moja draga stara prijateljice!

Moja draga stara prijateljice! Kako je čudno – i tužno – dobiti sada tvoju poruku. I otvoriti ovu kovertu, slomiti pečat krhak od starosti, kovertu koju si sigurno polizala isto onako kako si lizala šećernu kašičicu u šolji tople čokolade, oduševljeno i

željno kao dete. Uvek si budućnost videla mnogo jasnije od mene, i htela – ne htela otvorila si mi oči. Nisam sigurna jesam li spremna da pročitam ovu poruku iz groba, ali ti znaš da ću je ipak pročitati.

Draga Vijan (piše).

Čujem njen glas. Suv kao kakao u prahu, i sladak. Sećam se kada se u Lanskenetu pojavio prvi telefon. Bože mili! Kakvo je uzbuđenje nastalo! Svi su hteli da ga isprobaju. Biskup, koji ga je imao, nije znao šta će s poklonima i mitom. Pa, ako su ljudi mislili da je to čudo, zamisli šta bi tek mislili o ovome što ti se javljam sa onog sveta. Uzgred, ako se pitaš, da, ima čokolade u rajju. Prenesi to velečasnom. Vidi je li naučio da se smeje šalama.

Tu sam na trenutak zastala i sela na kuhinjsku stolicu.
– Jesi dobro? – upitao me je Riđi.
Klimnula sam glavom. Nastavila da čitam.

Osam godina. Mnogo se toga za to vreme desi, zar ne? Devojčice odrastaju. Godišnja doba se menjaju. Ljudi odlaze dalje. Moj unuk ima već dvadeset jednu godinu! Lepe godine, još ih pamtim. A ti, Vijan, jesi li ti otišla nekud? Mislim da jesi. Nisi bila spremna da ostaneš ovde. Što ne znači da jednog dana nećeš. Zatvori mačku u kuću i ona će hteti samo da izađe. Ostavi je napolju i ona će mjaukati da uđe. Ljudi se ne razlikuju mnogo. Shvatićeš to ako se jednog dana vratiš. Ali zašto bih se vratila?, čujem te kako pitaš. Ne kažem ja da mogu da predviđam budućnost. Ili bar ne tačno. Svojevremeno si Lanskenetu učinila mnogo dobra iako to tada nisu svi tako videli. Ipak, vremena se menjaju. Svi to znamo. No jedno je sigurno: pre ili kasnije ponovo ćeš zatrebati Lanskenetu, a ne mogu da se uzdam u našeg tvrdoglavog sveštenika

da će ti javiti kada se to desi. I stoga mi učini još jednu, poslednju uslugu. Idi u Lanskenet. Povedi decu. I Riđeg, ako je tu. Odnosi cveće na grob ove starice. Samo, nemoj mi donositi ono kupljeno od Narcisa, već pravo, ubrano s polja. Javi se mom unuku. Popijte šolju čokolade.

Ah, i još nešto, Vijan. Nekada je kraj moje kuće rasla breskva. Ako dođeš leti, voće će biti zrelo i samo čekati da ga neko ubere. Daj koju breskvu mališanima. Ne bih volela da ptice sve pojedju. I zapamti: sve se vraća. Reka uvek na kraju vrati sve.

S ljubavlju kao i uvek,

Armanda

Dugo sam zurila u pismo dok mi je njen glas odzvanjao u glavi. Tako sam ga često čula u snovima, tako često tonula u san sa odjekom njenog suvog staračkog smeha u ušima i njenim mirisom – lavande, čokolade i starih knjiga – koji je zlatio vazduh. Kažu da je čovek živ sve dok ga se neko seća. Možda mi je zato Armandina slika tako jasno urezana u pamćenje: njene oči crne kao kupine, njena drskost, crvene podsuknje koje je nosila pod crninom. I zato nisam mogla da je odbijem sve i da sam htela, iako sam se zarekla da se više nikad neću vratiti u Lanskenet, u mesto koje smo najviše voleli i gde smo se umalo nastanili, ali iz kojeg nas je oterao vetar i gde smo ostavili pola svog bića...

A sada opet duva taj isti vetar. Zaduvaio je iza groba i doneo divan miris breskve...

Povedi decu.

Što da ne?

Nazovimo to odmorom, pomislila sam. Eto razloga da ode-mo iz grada, da Rozeta ima gde da se igra, a Anuk priliku da ponovo vidi svoje stare drugare. Da, zaista mi nedostaje Lanskenet: njegove mrke kuće, njegove uličice koje se vijugavo spuštaju do Tane, uske trake obrađene zemlje koje se protežu

---

preko plavih brda. I Le Maro, gde je Armanda živela, sa starim napuštenim kožarama i oronulim čatmarama naherenim poput pijanaca ka Tani, gde su čergari s reke duž obale privezivali čamce i palili logorske vatre...

Idi u Lanskenet. Povedi decu.

Šta ima loše u tome?

Nikad ništa nisam obećala. Nikad nisam htela da promenim vetar. Ali, ako bi mogao da se vratiš u prošlost i pronađeš osobu koja si nekad bio, zar ne bi pokušao, makar samo jednom, da je nekako upozoriš? Zar ne bi pozeleo da popraviš sve? Da joj pokažeš da nije sama?

Subota, 14. avgust

VEST O PUTOVANJU ANUK JE DOČEKALA S DIRLJIVIM ODUŠEVljenjem. Većina njenih školskih drugara otputovala je negde preko raspusta, a kako je Žan-Lu još u bolnici, previše vremena provodi sama i spava više nego što bi trebalo. Potrebno joj je da ode odavde na neko vreme. Shvatam da nam je svima to potrebno. Pariz je stvarno jeziv u avgustu: opusteli grad koji pritiska jara, radnje zatvorene, na ulicama samo turisti sa rancima i kačketima i ulični prodavci koji jure za njima kao muve.

Kazala sam joj da idemo na jug.

– U Lanskenet? – upitala je kao iz topa.

To *nisam* očekivala. Ne još. Možda je pročitala moje boje. Lice joj se istog trena ozarilo, a iz njenih očiju, izražajnih i promenljivih poput neba, nestao je onaj tmurni, zlokobni pogled koji je u poslednje vreme većito tu – blesnule su od uzbuđenja kao onog dana pre osam godina kada smo stigle u Lanskenet. Rozeta, koja u svemu oponaša Anuk, pažljivo nas je posmatrala i samo čekala svoj red.

– Ako nemaš ništa protiv – kazala sam naposletku.

– Kul – odgovorila je Anuk.

– *Ku* – ponovila je Rozeta.

Odjek s mutne Sene označio je Bumovo odobravanje.

Samo Riđi nije kazao ništa. U stvari, otkako je pročitao Armandino pismo, neobično se učutao. Nije on nešto posebno vezan za Pariz. Živi tu zbog nas, a i zato što Senu smatra svojim domom, a ne sam grad. Radi se o tome što ga u Lanskenetu nisu dobro prihvatili i Riđi to nikad nije zaboravio. I dalje je kivan što je ostao bez brodića i zbog onog što se potom dogodilo. Ima tamo nekoliko prijatelja, među kojima je i Žozefina, ali generalno to mesto smatra leglom uskogrudih fanatika koji su mu otvoreno pretili, koji su mu spalili kuću, koji su čak odbijali da mu prodaju hranu. A što se tiče tamošnjeg sveštenika Fransisa Renoa...

Iako je po prirodi jednostavan čovek, ima u Riđem i pizme. Poput divlje životinje koja se da pripitomiti, ali nikad ne zaboravlja kada je neko bio grub prema njoj, on je i žestoko odan i veliko zlopamtilo. Što se Renoa tiče, pretpostavljam da Riđi nikad neće promeniti mišljenje o njemu, a što se tiče samog sela, oseća dubok prezir prema onim poslušnim ovčicama koje mirno žive kraj obale Tane, koje se ne usuđuju da vide šta ima iza najbližeg brda i trzaju se i na najmanju promenu, na pojavu svakog nepoznatog...

– I? – pitala sam ga. – Šta ti misliš?

Riđi je dugo ćutao zagledan u reku, skrivajući lice pod dugom kosom. Onda je slegnuo ramenima.

– Ipak ne.

Ovo me je iznenadilo. U opštem uzbuđenju nisam se ni setila da ga pitam šta on o tome misli. Pretpostavila sam da će i on oberučke prihvatiti priliku da malo promeni sredinu.

– Kako to misliš *ipak ne*?

– Pismo je upućeno tebi, ne meni.

– Zašto mi to nisi ranije rekao?

– Video sam da želiš da ideš.

– A ti bi radije ostao ovde?

Opet je slegnuo ramenima. Ponekad mi se čini da njegovo ćutanje govori mnogo više od reči. U Lanskenetu ima nešto,

ili *neko*, čemu Riđi ne želi da se vraća, i znala sam da mi ništa neće reći ma koliko ga zapitkivala.

– U redu je – naposletku mi je rekao. – Uradi šta moraš. Idi tamo. Oduzi cveće na Armandin grob. A onda se vrati kući, meni. – Nasmehio se i poljubio mi jagodice prstiju. – Još mirišeš na čokoladu.

– Nećeš se predomisлити?

Odmahnuo je glavom. – Nećeš dugo tamo ostati. Osim toga, neko mora da pazi na brod.

Istina, rekoх sebi, no mučilo me je to što Riđi ne želi da pođe s nama. Pretpostavljala sam bila da ćemo ići brodom. Riđi poznaje sve vodene puteve. Spustili bismo se niz Senu, prošli čitavim lavirintom kanala do Loare, odatle pošli ka Središnjem kanalu, pa Garonom i naposletku stigli do Tane. Prolazili bismo kroz prevodnice, plovili brzim i mirnim vodama, kraj polja, dvoraca i industrijskih postrojenja, gledali kako se tokovi šire i sužavaju, brzaju i usporavaju, kako voda menja boju, od mutne i prljave prelazi u zelenu, iz smeđe u crnu, pa u žutu, pa postaje bistra.

Сvaka reka ima svoj karakter. Sena je urbana, marljiva, javni put prepun teretnjaka natovarenih drvetom, sanduka, kontejnera, čeličnih nosača, auto-delova. Loara je peskovita i varljiva, na suncu srebrna, a ispod površine grozna, prepuna zmija i peščanih sprudova. Garona je isprekidana, nepravilna, ponegde velikodušna, a ponegde toliko plitka da čak i mala plovila poput našeg moraju kroz prevodnice da prelaze na sledeći nivo, što oduzima vreme, dragoceno vreme...

Ali ništa od toga se nije dogodilo. Sele smo na voz, što je u svakom slučaju jednostavnije rešenje. Vrlo je komplikovano ploviti Senom. Morate da podnesete razna dokumenta, da dobijete silne dozvole, da obezbedite vez, obavite još bezbroj administrativnih formalnosti. Pa ipak, iz nekog razloga neprijatno mi je što se ovako vraćam u Lanskenet, sa koferom u ruci kao izbeglica i Anuk, koja me prati kao pas lutilica.

Zašto sam ovako uznemirena? Uostalom, nemam šta da dokazujem. Nisam više Vijan Roše koja je banula u selo pre osam godina. Sada imam svoj posao, kuću. Nismo više rečni pacovi što idu od sela do sela u potrazi za kojom parom, laćaju se sezonskih poslova, oru, seju, žanju. Sama upravljam svojom sudbinom. *Ja* sam ta koja priziva vetar. I on odgovara na moj poziv.

Pa čemu onda ovolika žurba? Je li to radi Armande? Mene? I zašto vetar, umesto da se stiša kada smo pošle iz Pariza, sve jače duva kako se spuštamo ka jugu i tugaljivim glasom ponavlja *požuri, požuri, požuri*?

Stavila sam Armandino pismo u kutiju koju uvek i svuda sa sobom nosim. U njoj su i majčine tarot karte i fragmenti mog nekadašnjeg života. Nema tu bogzna šta; tolike smo godine proveli putujući. Mesta na kojima smo živеле, ljudi koje smo upoznale, recepti koje sam sakupila, svi prijatelji koje smo stekle i izgubile. Crteži koje je Anuk nacrtala u školi. Nekoliko fotografija, ne mnogo. Pasoši, razglednice, krštenice i lične karte. Svi ti trenuci, ta sećanja. Sve što jesmo svedeno na dvesta-trista grama papira – koliko teži ljudsko srce – što nam je ponekad nenasno teško.

Požuri. Požuri. Opet taj glas.

Čiji je? Je li moj? Armandin? Ili je to glas onog promenljivog vetra, koji je sada tako lagan da ponekad gotovo poverujem da se zauvek stišao?

Ovde, na poslednjoj deonici našeg putovanja, kraj puta rastu maslačci. Većina je sazrela, pa se seme razvejalо po vazduhu i blista na suncu.

Požuri. Požuri. Reno je stalno govorio da će maslačak, pustiš li ga da sazri, naredne godine rasti posvuda – kraj puteva, po travnjacima, cvetnim lejama, vinogradima, grobljima, baštama, čak i u pukotinama na trotoarima – te će za godinu-dve ostati samo maslačak, pronosiće se čitavim predelima, nezasiť, neuništiv...

Fransis Reno je mrzeo korov. Ja sam pak oduvek volela maslačke, njihove vesele glavice, njihovo ukusno lišće. Ipak, nikad nisam videla da ih ovde toliko raste. Rozeta voli da ih bere i oduva im semenke. Naredne godine...

Naredne godine...

Kako je čudno razmišljati o narednoj godini. Nismo navikli da planiramo unapred. Oduvek smo bili poput semenki maslačka, nastanimo se negde na jedno leto, pa nas vetar nekud odnese. Maslačak ima jak koren. Mora ga imati da bi ga držao i hranio. Ali cveta samo jednu sezonu – ako ga neko poput Fransisa Renoa ne iščupa – i kada sazri, mora da odleti s vetrom da bi preživeo.

Da li zato osećam ovu neodoljivu želju da se vratim u Lanskenet? Je li to neki duboki instinkt kojeg sam jedva svesna, koji me vuče da se vratim gde sam jednom posejala svoje tvrdokorno seme? Pitam se je li nešto poraslo u našem odsustvu. Je li naš boravak u ovim krajevima ostavio i najmanjeg traga? Kako nas meštani pamte? S ljubavlju? Sa ravnodušnošću? I da li nas se uopšte sećaju ili nas je vreme već izbrisalo iz njihovog pamćenja?

Nedelja, 15. avgust

SVAKI JE IZGOVOR DOBAR ZA KARNEVAL, *MON PÈRE*. BAR JE tako u Lanskenetu. Ovde ljudi vredno i naporno rade i svaki nov događaj, pa čak i otvaranje lokala, doživljavaju kao beg od svakodnevice, kao priliku da predahnu i slave.

Danas je Velika Gospojina, Uspenje Presvete Bogorodice. Državni praznik. Naravno, ljudi većinom i ne prilaze crkvi, već vreme provode ispred televizora ili na plaži – do mora ima svega dva sata vožnje – pa se vrate kući u ranu zoru ramena izgorelih od sunca, potuljeni poput kućne mačke koja je celu noć skitala napolju praveći ludorije.

Znam. Moram da budem tolerantan. Moja uloga sveštenika više nije ono što je bila. Moralni kompas u Lanskenetu danas drže drugi: velegrađani, stranci, zvaničnici i politički korektni. Vremena se menjaju, kažu, i stari običaji i verovanja sada moraju da budu u skladu s odlukama koje u Briselu donose muškarci u odelima (ili još gore, žene) koji nikad ne napuštaju prestonicu sem da možda odu na letovanje u Kan ili na skijanje u Val d'Izer.

Ovde u Lanskenetu, taj otrov se sporo širi i još nije stigao do srca zajednice. Narcis i dalje gaji pčele kao i njegov otac i

deda pre njega, i još ne pasterizuje med iako je to obavezno po propisima Evropske unije. Sada ga međutim poklanja, teatralno i sa sjajem u očima, *potpuno besplatno*, kaže, uz razglednice koje prodaje za deset evra, pa tako uspeva da zaobiđe nova pravila i očuva lokalnu tradiciju koja se vekovima ne menja.

Narcis nije jedini koji ponekad prkosi vlastima. Tu je i Žozefina Bone, nekadašnja Muska, koja drži bistro *Čerga* i koja je oduvek na sve načine ohrabivala prezrene Cigane s reke da ostanu kod nas. Pa Englez i njegova žena Mariz, koji imaju vinograd dole niz put i često unajmljuju Cigane (ispod ruke) da im pomognu u berbi. I Gijom Diplesi, odavno u penziji, ali koji i dalje drži privatne časove svoj deci koja to zatraže, uprkos novim zakonima koji zahtevaju kontrolu svih što rade s decom.

Naravno, ima i onih koji pozdravljaju svaku inovaciju, sve dok oni nekako u tome učestvuju. Karo Klermon i njen muž postali su revni sledbenici Brisela i Pariza i nedavno su preuzeli na sebe da sprovode mere očuvanja javnog zdravlja i bezbednosti u našoj zajednici: pregledaju trotoare da nisu slučajno zapušteni, vode kampanju protiv skitnica i nepoželjnih, promovišu moderne vrednosti i uopšte shvataju sebe veoma ozbiljno. Lanskenet po tradiciji nema načelnika opštine, ali da ga ima, glavni kandidat bi svakako bila Karo. Ona već vodi Seosku patrolu, Udruženje hrišćanki, seoski Književni klub, pokret za čišćenje obale i Roditeljsku stražu, grupu za zaštitu dece od pedofila.

A crkva? Neki bi rekli da Karo i nju vodi.

Da mi je neko pre deset godina rekao da ću jednog dana saosećati sa buntovnicima i antiprotivnima, verovatno bih mu se nasmejao u lice. Ali i sâm sam se od tada promenio. Počeo sam da cenim neke druge stvari. Kada sam bio mlađi, vladao je red; zbrkan, neuredan život moje pastve konstantno me je jedio. Sada već bolje razumem te ljude, iako ne odobravam njihove postupke. Slušajući njihove probleme, razvio sam prema njima možda ne baš naklonost, ali nešto vrlo blisko tome.

Možda nisam postao bolji čovek, ali sam tokom godina shvatio da je bolje malo se saviti nego slomiti. Vijan Roše me je tome naučila. Iako na svetu nije bilo srećnije osobe od mene onog dana kada je sa ćerkom otišla iz Lanskeneta, znam šta joj dugujem. Dobro to znam.

I stoga, pred kraj ovog karnevala, dok se promena oseća u vazduhu kao miris dima, gotovo da mogu da zamislim kako se Vijan Roše vraća u Lanskenet. To bi, vidite, baš ličilo na nju, da se pojavi ovde uoči rata. Jer sprema se rat, to je sigurno, u vazduhu se oseća miris oluje koja samo što ne udari.

Pitam se da li bi i ona to osetila. I grešim li što se nadam da bi ovog puta stala na moju stranu, a ne na stranu neprijatelja?

6

☾

Nedelja, 15. avgust

RETKO SE VRAĆAM NA MESTA SA KOJIH SAM OTIŠLA. PRETEŠKO mi je da se nosim sa svime što se promenilo, sa zatvorenim kafeima, zaraslim stazama, prijateljima koji su se odselili ili se pak trajno nastanili po grobljima i staračkim domovima...

Neka se mesta toliko promene da prosto ne mogu da verujem da sam ikad tamo živela. To je u neku ruku i bolje: poštedi me onog bola kada se poznata mesta i uspomene svedu na odraze u ogledalima koja smo razbili kada smo otišli. Neka se tek neznatno promene, što ponekad još teže pada. Ali nikad se još nisam vratila u mesto koje se *ni najmanje* nije promenilo...

Bar ne do danas.

Pre osam i po godina ovamo nas je doneo karnevalski vetar, vetar koji je toliko obećavao; ludi vetar, pun konfeta i mirisa dima i palačinki pečenih kraj puta. Tezga za palačinke još je tu, kao i gomila sveta na ulici, i kola okićena cvećem sa šarenom ekipom vila, vukova i veštica. Te godine sam kupila galette sa te iste tezge. Kupujem ih i sada, da se prisetim. I dalje su dobre, reš taman kako treba, a ukus putera, soli i raži budi mi uspomene.

Tog dana Anuk je stajala pored mene s plastičnom trubicom u ruci. Danas sve pomno gleda širom otvorenih očiju, a Rozeta

je ta koja ima trubicu. *Traaaaaa!* Trubica je sada crvena, a ne žuta, i napolju nije mraz, ali zvuci, glasovi i mirisi su isti, a ljudi u letnjoj odeći – kapute i beretke zamenili su belim košuljama i slamenim šeširima (ko bi nosio crno po ovakvoj vrućini?) – možda su isti, posebno deca koja trčkaraju za kolima i skupljaju trake, cveće i bombone...

Traaaaaaa!, oglasila se trubica. Rozeta se nasmejala. Danas je u svom elementu. Danas može da trči kao luda, da se kliberi kao majmun, da se smeje kao klovn, i niko to neće primetiti niti kritikovati. Danas je normalna, šta god to značilo, i pridružuje se povorci iza kola, urlajući od oduševljenja.

Mora da je petnaesti avgust, pomislih. I zaboravila sam koji je dan. Ne pratim baš crkvene praznike, ali vidim gipsanu Bogorodicu s pozlaćenom krunom na glavi pod baldahinom od cveća. Svečano je nose četiri dečaka iz crkvenog hora odevena u misne halje i blago namrštena. Sigurno im je vruće u tim haljama, a ostali kao da se tako zabavljaju. Na trenutak mi se učinilo da sam prepoznala jednog od njih: izgledao je kao Žano Dru, Anukin drugar iz vremena *Božanstvene praline*, ali to nije mogao biti on. Žano sada sigurno ima sedamnaest godina. Ipak, to lice mi je zaista bilo poznato. Možda mu je to neki rođak, brat od strica ili čak rođeni brat. A devojka na kolima s vilinskim krilima bila je ista Karolina Klermon. Žena u plavoj letnjoj haljini mogla je biti Žozefina Muska, a onaj čovek sa psom koji je bio predaleko od mene da mu vidim lice ispod šešira lako je mogao biti moj stari prijatelj Gijom.

A ona prilika u dugoj crnoj odori koja je stajala malo po strani i s neodobravanjem posmatrala gomilu...

Je li ono Fransis Reno?

Traaaaaaaa! Drečavocrvena plastična trubica parala je uši. Ona prilika u crnom prosto se lecnula kada je Rozeta projurila kraj nje sa Bumom (danas jasno vidljivim), koji je urlao.

Ali to nije bio Reno. Videla sam to kada se prilika okrenula da pogleda u povorku. U stvari, to uopšte nije bio muškarac.

Bila je to žena sa nikabom – mlada, sudeći po stasu, i umotana u crno od glave do pete. Čak je i rukavice nosila po ovoj jezivoj vrućini, a njene oči, jedino od nje što se videlo nad zarom, bile su tamne, izdužene i nedokučive.

Jesam li je već videla? Mislim da nisam. Međutim, bila mi je neobično poznata. Možda zbog boja što su lebdele oko njene nepomične crne figure, boja karnevala, cveća, ukrasnih traka i zastavica.

Niko joj se nije obraćao. Niko nije zurio u nju. U Parizu, gde su svi toliko oguglali na sve da gotovo ništa ne zavređuje komentar, žene sa nikabom još upadaju ljudima u oči, a ovde, gde su govorkanja svakodnevna pojava, niko se nije ni osvrnuo na nju.

Je li to bilo iz obzira? Možda. Iz straha? Gomila se u prolazu razdvojila, ostavljajući prostor oko nje. Kao da je bila duh – stajala je nevidljiva usred uskomešanog vazduha dok su se mirisi prženja i šećerne vune širili vazduhom, a krici dece uzdizali poput vatrometa ka vrelom plavom nebu.

Trrraaaaaaaaa! O bože! Opet ta trubica. Potražila sam pogledom Anuk, ali ona je nestala, i na trenutak me je spopao strah, onaj stečen u velegradu...

A onda sam je ugledala u gomili kako priča s nekim, s dečakom njenih godina. Drugarom možda. Nadam se da je tako. Anuk teško sklapa prijateljstva. Nije ona asocijalna, naprotiv. Ali deca osećaju da je drugačija i izbegavaju je u širokom luku. Osim Žan-Lua Remboa, naravno. Žan-Lua, koji je u svom kratkom životu toliko puta gledao smrti u oči. Ponekad me uhvati očaj što je moja mala Anuk, koja je već toliko toga izgubila, za najboljeg druga izabrala dečaka koji možda neće doživeti dvadesetu.

Nemojte pogrešno da me shvatite. Žan-Lu mi je drag, ali znam koliko je moja mala Anuk osetljiva i sasvim je razumem. Oseća se odgovorno za stvari koje su van njene kontrole. Možda zato što je starije dete, ili možda zbog onoga što se

pre četiri godine dogodilo u Parizu, kada nas je vetar zamalo zauvek odneo.

Ponovo sam se zagledala u gomilu u potrazi za poznatim licima. Ovog puta sam prepoznala Gijoma. Stariji osam godina, ali i dalje isti. Njegov pas, koji je još bio štene kada smo Anuk i ja otišle iz Lanskeneta, mirno mu je hodao uz nogu. Za njima je išla grupica dece, davala psiću poslastice i živo ćeretala.

– Gijome!

Nije me čuo. Muzika i smeh su bili preglasni. No čovek do mene se naglo okrenuo i ugledala sam dobro mi znano lice finih, oštrih, jasnih crta i ledenih sivih očiju. I videla sam načas i njegove boje kada se zaprepašćeno okrenuo ka meni. Zapravo, da nije bilo tih boja, možda ga ne bih ni prepoznala tako bez mantije, ali je nemoguće sakriti ko si zapravo pod maskom koju nosiš...

– Madmoazel Roše? – rekao je.

Bio je to Fransis Reno.

Sada mu je četrdeset pet godina, ali se nije mnogo promenio. Ista tanka, sumnjičavo napućena usta. Kosa čvrsto začesljana da se ne bi kovrdžala. Ramena i dalje pogurena kao u čoveka koji nosi nevidljivi krst.

Malo se ugojio otkako sam ga poslednji put videla. Nikad on neće biti debeo, ali vidljiva zaobljenost u predelu stomaka jasno govori da živi manje strogo nego pre. Dobro mu stoji – dovoljno je visok da se malo popuni. Još me više iznenađuje što su se oko tih sivih i hladnih očiju pojavile bore koje možda ukazuju na smeh.

Osmehnuo se – stidljivo i neodlučno kao neko ko nije navikao na to. Videvši taj osmeh, shvatila sam šta je Armanda mislila kada mi je napisala da će Lanskenetu zatrebati moja pomoć.

Sve se to videlo u njegovim bojama, naravno. Spolja je izgledao kao čovek koji sve drži pod kontrolom. Ipak, poznajem Renoa bolje od većine ljudi, i videla sam da je pod tom naizgled spokojnom spoljašnjosti vrlo uznemiren. Najpre,